

Julkaistu ensin kirja-arvosteluna: *Teologinen aikakauskirja* 1/2008, 84–85.

Jones, Stanton L. & Yarhouse, Mark A. *Ex-Gays? A Longitudinal Study of Religiously Mediated Change in Sexual Orientation*. Downers Grove III: InterVarsity. 2007. 414 s.

Psykologian professorit Stanton L. Jones ja Mark A. Yarhouse julkaisivat syksyllä 2007 tutkimuksensa, jonka kuluessa he vastasivat kahteen kysymykseen: Onko seksuaalisen suuntautumisen muuttaminen mahdollista? Onko sen yrittäminen vahingollista? He esittävät kysymystensä muotoutuneen muun muassa Yhdysvaltain psykiatrijärjestön (APA) ja Yhdysvaltain psykologijärjestön (APA) antamista lausumista, jotka koskevat seksuaalisen suuntautumisen muutosyrityksiin mahdollisesti sisältyviä riskejä. He ovat muokanneet APA:n ja APA:n alkuperäisiä lausumia tutkimuksessaan ehdottomampaan suuntaan: tutkimuksen kuluessa pitäisi havaita tutkittavien asiakkaiden emotionaalisen hyvinvoinnin vähenemistä, koska APA:t antavat siitä vahvan ennusteen.

Tutkimukseen osallistui 98 asiakasta (72 miestä ja 26 naista) 16 Exodus Internationaliin kuuluvasta ex-gay-järjestöstä. Kolmena haastattelukierroksena vuosina 2000–2003 toteutetun tutkimuksen ensimmäisellä kierroksella oli mukana 98, toisella 85 ja kolmannella 73 asiakasta. 25 henkilöä (25,5 %) keskeytti. Haastateltavat ja tutkijat olivat uskontoon vahvasti sitoutuneita. Alusta eteenpäin katsovaksi luonnehditun tutkimuksen otoksesta noin puolet (58 %) haastateltavista oli aivan prosessinsa alkuvaiheessa. Jonesin ja Yarhousen tavoitteena oli seurata asiakkaita alusta saakka, mutta alkuvaiheessa olevia asiakkaita ei löytynyt riittävästi. He muodostivat sen vuoksi kaksi eri ryhmää: ne, jotka olivat olleet asiakkaina jossakin Exodus-järjestössä enintään vuoden ja niihin, jotka olivat olleet mukana yhdestä kolmeen vuotta. Jälkimmäistä ryhmää ei ole voitu seurata muutosprosessin alusta alkaen.

Jones ja Yarhouse loivat kolmannen haastattelukierroksen (73 asiakasta¹) tuloksista kuusi tulokategoriaa. 38 % asiakkaista lukeutui kahteen tutkijoiden onnistumisiksi nimittämään kategoriaan: 15 % (11 kpl) oli kokenut täydellisen tai osittaisen seksuaalisen suuntautumisen muutoksen ja 23 % (17 kpl) eli selibaatissa. Tutkijat mainitsevat myös aseksuaaliseksi muuttumisen mahdollisuuden selibaatissa olevien kohdalla. 29 % (21 kpl) ei ollut muuttunut selvästi, mutta jatkoi toiveikkaana prosessia joko uskonnollisen tuen tai muun terapian avulla

¹ Jones ja Yarhouse kokosivat tulokset lopulta 69 asiakkaan osalta, koska neljä haastattelua jouduttiin hylkäämään nauhurin toimintahäiriöiden vuoksi.

tai eristäytymällä. 15 % (11 kpl) ei ollut kokenut muutosta eikä pyrkinyt vahvasti mihinkään suuntaan. 12 % lukeutui kahteen tutkijoiden epäonnistumisiksi nimittämään kategoriaan: hämmentyneet ja luovuttaneet yksilöt, jotka tuntevat syyllisyyttä homoseksuaalisesta käyttäytymisestään eivätkä ole hyväksyneet itselleen homoseksuaalista identiteettiä (4 %, 3 kpl), ja homoseksuaalisen identiteetin hyväksyneet ja luovuttaneet yksilöt (8 %, 6 kpl).

”Hämentynyt” -kategoria (3 kpl) koostui enintään vuoden Exodus-järjestöissä mukana olleista tutkijoiden täysin homoseksuaalisiksi luokittelemista asiakkaista. Vähäinen ajallinen kesto ja täysin homoseksuaalinen suuntautuminen selittävät tutkijoiden mukaan ehkä heidän kuulumistaan epäonnistumiskategoriaan. Tosin kategoria on niin pieni (3 kpl), ettei sillä ole heidän mukaansa tilastollista merkitystä, kuten ei myöskään ”homoseksuaalisen identiteetin hyväksynyt” -kategorialla (4 kpl).

Tutkijat ovat ennakoineet kautta koko työnsä odotettavissa olevaa tutkimukseensa kohdistuvaa kritiikkiä. He luettelevat työnsä lopussa todennäköisimmät vasta-argumentit. Tosin näin laaja kritiikin ennakointiosa (5 sivua tutkimuksen lopussa ja hajanaisesti kautta tutkimuksen) vaikuttaa hieman tarpeettomalta. Jones ja Yarhouse toteavat myös, että kyseessä on tutkimusaihe, jossa on lähes mahdotonta omaksua täysin neutraali positio. Tässä tutkimuksessa neutraaliudesta luopuminen näkyy paikoin hienoisena sääliin vetoavana argumentaationa (esim. valtaosa ei-uskonnollisista mielenterveysalan ammattilaisista tulee torjumaan tämän tutkimuksen ivallisesti, koska se ei sovi vallitsevaan paradigmaan).

Jones ja Yarhouse esittävät, että empiirisiä todisteita seksuaalisen suuntautumisen muutosyrityksen vahingollisuudesta ei löytynyt, sillä asiakkaiden ahdistuneisuus ei lisääntynyt muutosprosessissa heidän tutkimuksensa aikana. He esittävät myös tulostensa perusteella, että APA:t antavat virheellistä informaatiota muutosyritysten vaarallisuudesta ja tehottomuudesta. Vallitseva, joskin vain tietämättömyydestä johtuva paradigma psykologian kentällä ja laajemminkin yhteiskunnassa on heidän mukaansa se, että muutos ei ole mahdollinen ja että sen yrittäminen on vahingollista. Jones ja Yarhouse esittävätkin toiveen, että heidän tutkimustuloksensa huomioidaan myös ei-uskonnollisia konversioterapioita antavien keskuudessa, ja että psykologien ammattikuntaa ja mahdollisia asiakkaita informoidaan niistä laajasti.

Muutosyritys ei ole kuitenkaan APA:n ja APA:n mukaan väistämättä vahingoksi jokaiselle, vaan ne ovat maininneet riskien *mahdollisuudesta*. Entä miten Jonesin ja Yarhousen tulokset suhteutuvat nykypsykologian kenttään? Yksilö voi kokea seksuaalisen suuntautumisensa ahdistavana. Ahdistavuuden syitä voi prosessoida psykologin kanssa, mutta nykyisen valtavirtapsykologian mukaan seksuaalisen suuntautumisen muutos ei voi olla terapian tavoite, vaikka asiakas itse sen asettaisikin tavoitteekseen. Seksuaalinen suuntautuminen voi vaihdella elämän aikana spontaanisti ja se voi tapahtua terapian kuluessakin, mutta mikä tahansa väkisin yritettävä muutos voi vahingoittaa yksilöä.

98 (73) hengen otos on pieni osa ex-gay-järjestöjen asiakkaista ja tutkijat itsekin esittävät olevansa epävarmoja sen edustavuudesta. He toivoivat saavansa 300–400 haastateltavaa, mutta osa järjestöistä, joilta he pyysivät asiakkaita, kieltäytyi osallistumasta tutkimukseen. Lopullinen pieni otoskin osoittautui niin työlääksi, että tutkijat siirtyivät alun kasvokkain tapahtuneista haastatteluista puhelinhaastatteluihin toisella ja kolmannella haastattelukierroksella. Kysymyksiä herättää erityisesti keskeyttäneiden haastateltavien kohtalo. Vääristikö kato tuloksia? Tutkijat pitävät mahdollisena, että muutosprosessi aiheutti osalle tutkittavista siinä määrin ahdistusta, että he keskeyttivät. Kadonneista asiakkaista ei tiedetä riittävästi, joten heitä ei voi käyttää heidän mukaansa todisteena muutosprosessin vahingollisuudesta. Jones ja Yarhouse korostavat vastanneensa kysymyksiinsä vain oman loppuun saakka mukana pysyneen otoksensa osalta eivätkä koko ”homoseksuaaliset yksilöt” -ryhmän osalta.

Jones ja Yarhouse ovat perustelleet tutkimuksessaan mittavasti päätöstään luopua fysiologisten reaktioiden mittaamisesta. Seksuaalisten reaktioiden mittaaminen olisi tullut heidän mukaansa kalliiksi ja se olisi ollut ristiriidassa uskovien asiakkaiden moraalikäsitteiden kanssa, mikä olisi Jonesin ja Yarhousen mukaan saanut asiakkaat todennäköisesti kieltäytymään koko tutkimuksesta. He esittävät mittausten olevan myös epäluotettavia, koska toisen sukupuolen aiheuttamia reaktioita voi tuottaa koetilanteessa valheellisesti ja saman sukupuolen aiheuttamia reaktioita voi vastaavasti estää. Voi kuitenkin kysyä, miksi tutkijat eivät hyödyntäneet valheenpaljastustestit tai perustelleet sellaisen poisjättämistä. Sen kanssa he eivät olisi joutuneet käyttämään uskovien asiakkaiden näkökulmasta katsoen loukkaavaa seksuaalista kuvamateriaalia ja mittaamaan seksuaalisia reaktioita. Tarjolla olisi ollut esimerkiksi biosensoreilla toteutettavia valheenpaljastustestejä, joilla voidaan selvittää muun muassa ihon sähkönjohtavuuden, lihasten sähköisen aktivaation, verenpaineen, hengityksen

tai lämpötilan vaihtelua stressitilanteessa. Testaamiseen olisi riittänyt minimissään tutkittavan sormenpäähän kiinnitettävä mittaava anturi.

Lopuksi voi todeta, että vain 15 %:lla tutkittavista Exodus-järjestöjen asiakkaista (11 kpl 69 asiakkaasta) voitiin havaita merkittävää muutosta, mikä ei tarkoita kaiken samaan sukupuoleen kohdistuvan seksuaalisen viehätyksen katoamista. Jones ja Yarhouse esittävät, että laajan yleisön epäonnistumiseksi käsittämä tulos ei ole sitä välttämättä Exodusen asiakkaille. Kolme vuotta kestävä tutkimus tarkoittaa myös melko lyhyen aikavälin seuranta, jolloin muutoksen pysyvyydestä ei voida sanoa vielä mitään varmaa. Jones ja Yarhouse rinnastavat Exodus-järjestöjen asiakkaat tupakoinnin lopettaneisiin ja huumevieroituksessa oleviin yksilöihin, joilla muutos ei aina ole pysyvä. Tutkimuksessa loppuun saakka mukana olleet asiakkaat eivät ahdistuneet prosessin aikana, joten muutosyritys voi olla hyödyksi joidenkin homoseksuaalisuuttaan ongelmana pitävien yksilöiden mielenterveydelle. Tutkimusotos koostui pääasiassa uskovista konservatiivikristityistä, joista yli 70 % oli protestantteja ja loput pääosin katolisia.

Katrina Lumikallio

YTM